

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
10. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 2005

DANSKE ADVERBIER MELLEM LEKSIKON OG SYNTAKS

Af Sanni Nimb (Center for Sprogteknologi, Københavns Universitet)

1. Indledning

“Jeg burde simpelthen undgå adverbier. Så vidt muligt. Men adverbier er ret egenrådige. Og temmelig påtrængende. De finder altid et smuthul. Som nu tilsyneladende. Det skulle absolut stille sig op foran adjektivet uendelig. Ærgerligt, når det uden større skade kunne have stillet sig foran så mange andre adjektiver. Tilsyneladende ensomme. Tilsyneladende hjælpeløse, tilsyneladende ubevægeligt. Men ret skal være ret. Det virker som om pladsen foran uendelig for det meste står gabende tom og der er ikke særlig mange adverbier, der har lyst til at stille sig på netop den plads.” Fra essayet “Silken, rummet, sproget, hjertet”, Inger Christensen: *Hemmelighedstilstanden*. Essays. Gyldendal 2000.

Disse smukke ord af Inger Christensen, der sikkert kan tolkes på uendelig (☺) mange måder, står for mig som en konkret og poetisk beskrivelse af arbejdsprocessen i min afhandling om danske adverbier: “Danske Adverbier mellem Leksikon og Syntaks”. Kernen i afhandlingen er en lang række korpusundersøgelser af adverbiers syntaktiske opførsel i danske sætninger – og sandt er det, at de er egenrådige og altid finder et smuthul!

Udgangspunktet for at vælge adverbiers syntaktiske, leksikalske egenskaber som emne for min afhandling var, at jeg som leksikograf og datalingvist havde erfaret, at ordklassen ikke var beskrevet overhovedet i datamatiske leksika for dansk, og i øvrigt heller ikke i nævneværdig grad for andre sprog. Adverbier volder ellers masser af problemer i automatisk analyse af sprog som dansk, fordi de kan knytte sig til så mange forskellige slags syntagmer og optræde i så mange forskellige positioner. De er da også genstand for stadig forskning blandt grammatikudviklere, idet man i høj grad er interesseret i at kunne forstå og beskrive deres placeringsmuligheder i sætningen, deres ophægningsmuligheder i syntakstræets hierarkiske struktur, deres indbyrdes rækkefølge og deres semantiske rækkevidde. Men hvor disse grammatiske tilgange altid tager udgangspunkt ‘oppefra’ i den prototypiske syntaktiske opførsel for små grupper af betydningsmæssigt beslægtede adverbier, var det tydeligt at adverbierne aldrig var blevet undersøgt systematisk ‘nedefra’, ord for ord, på leksikografisk vis. En sådan metode har ellers vist sig udbytterig inden for datalingvistikken i de senere årtier. Man har her, hvad angår verber og substantiver og til dels adjektiver, rettet fokus på udbygningen af information i leksikonnet frem for i grammatikreglerne (Ooi 1997), fx i de nyere formalismer som

HPSG (Pollard & Sag 1994) og LFG (Dalrymple 2001). Adverbier er bare blevet 'glemt' lidt undervejs i denne udvikling – dels fordi adverbier sjældent er den valensbærende kerne i de led, der indgår i en sætning (men i stedet typisk har rollen som adled) dels fordi ordklassen er så forholdsvis lille (ca. 1200 lemmaer på Den Danske Ordbogs lemmakandidatliste (www.dsl.dk)). I øvrigt er adverbier heller ikke specielt systematisk behandlet i almen leksikografi. De er svære at definere, fordi de udpeger ikke-konkrete forhold, og fordi de normale metoder mht. overbegreb og betydningskomponenter ikke dur når det gælder adverbier. Således finder man fx denne ikke helt heldige definition af *altid* i Politikens Nudansk med etymologi¹:

altid (Betydning 3). udtryk for at man må være tilfreds med noget • *det er dog altid noget, selvom det ikke er nok* • *det er altid bedre end ingenting*

Og selv om deres syntaks er så mangfoldig, er der sjældent nogen oplysninger i almindelige ordbøger om deres konstruktionspotentiale. Her er dog antydningen af noget, der ligner, i indgangen for *nok* i samme ordbog:

nok: (i faste udtryk); {*sjovt/l.*} **nok** udtryk for undrende eftertanke m.m.; *nok* står efter visse adverbier og gør at de kan stå andre steder i sætningen end ellers □ *underligt nok har jeg ikke hørt fra ham siden* □ *jeg har sjovt nok også haft sådan en* □ *de var mærkeligt nok kommet hjem* □ *sært nok*

2. Afhandlingens mål

Afhandlingens primære mål har været, ud fra en leksikografisk og korpusbaseret fremgangsmåde, at finde frem til, hvilke syntaktiske egenskaber, der er leksikalsk betinget for adverbier. Med andre ord, hvilke egenskaber der er særegne for det enkelte adverbium, og som derfor skal beskrives i leksikon-komponenten i en sprogteknologisk applikation (eller for så vidt i en 'menneskeordbog' for dansk, hvis man (fx som udlænding) skal vejledes i brugen af adverbier i dansk). En sådan information i leksikonnet skal dels sikre, at adverbierne placeres korrekt ved produktion af danske sætninger, dels sikre, at de analyseres syntaktisk korrekt i automatisk analyse af dansk. Et placeringsproblem mht. adverbier kan fx opstå i maskin-oversættelse fra engelsk til dansk. Nogle adverbier på engelsk kan fx stå sidst i sætningen, hvor den danske oversættelsesækvivalent umuligt kan det. Et eksempel på dette er adverbiet *willingly*, der på dansk oversættes til *gerne*: '*Mark rode a bicycle on the day of the transit strike willingly*' (lit. '*Mark cyklede på dagen for transportstrejken gerne*'; Mark ville gerne cykle den dag der var transportstrejke).

¹ Politikens Nudansk med Etymologi. 1. udgave (elektronisk version).

Et problem med analyse af danske adverbier kan fx opstå ved analysen af en sætning som '*Man fastsatte værdien herefter*': skal *herefter* analyseres som bundet adverbial hørende til selve det leksikalske verbum (som erstatning for et præpositionsobjekt) eller som frit adverbial (med tidsbetydning)? Både informationen om, at *gerne* ikke kan stå længere til højre i en sætning end neksusfeltet, samt at *herefter* ikke kan stå i slutfeltet, når det har tidsbetydning og udgør et frit adverbial², må nødvendigvis komme fra den danske leksikon-komponent i en sprog-teknologisk applikation. Spørgsmålet er så bare, præcis hvilke egen-skaber, der er tale om, ud over de positionsegenskaber som fremgår af ovennævnte eksempler, samt hvordan modellen for en sådan leksikonkomponent skulle se ud. Ud over at afdække i afhandlingen, hvilke leksikalske syntaktiske egenskaber der er vigtige at beskrive i et leksikonmodul for adverbier, har jeg således endvidere opstillet en model for kodningen af danske adverbiers syntaks, samt kodet lidt over 200 adverbier³ ud fra denne model. De leksikalske indgange er til slut blevet grupperet og sammenlignet på forskellig vis. I denne artikel vil jeg beskrive 1) for det første, hvilke egenskaber jeg, ud fra en større korpusundersøgelse og gennemgang af grammatisk litteratur om adverbier, mener er væsentlige at medtage i et leksikon, 2) for det andet, hvordan min leksikonmodel ser ud og hvilke kriterier der ligger til grund for den grundlæggende del af de syntaktiske beskrivelser, og 3) til sidst, hvad man generelt kan udlede om adverbier ud fra de leksikalske indgange, jeg har udarbejdet for ca. 1/5 af de danske adverbier.

3. Undersøgelser af adverbiers syntaktiske muligheder

Adverbiernes syntaktiske muligheder blev i projektet undersøgt på tre måder: tidligere sprog-teknologiske leksika for adverbier blev studeret (Internettet 2004, Conlon & Evens 1994, Macleod et al. 1998), det samme blev nyere, store grammatikker for dansk, norsk og svensk (dansk: Togeby 2003, Hansen & Heltoft (endnu ikke udkommet), norsk: Faarlund, Lie & Vannebo 1997; svensk: Teleman, Hellberg & Andersson 1999). Endelig udførte jeg en detaljeret korpusundersøgelse af 49 danske adverbier, der repræsenterer alle betydnings-områder. (Teleman, Hellberg & Andersson 1999) opstiller 8 hovedbetydningsområder for adverbier med svenske ordeksampler, og en delmængde af disse ord blev oversat til dansk og udgjorde de 49 undersøgte adverbier; de ses herunder:

² I kun 2 ud af 837 eks. står '*herefter*' til sidst i en sætning som frit adverbial i Berlinske korpus 1999, som var mit grundlæggende undersøgelseskorpus, derfor regnes det som så sjældent, at det ikke skal medtages i leksikonnet (eksempel '*..en grund blandt mange til, at Hemingway aldrig fik afsluttet en roman herefter*').

³ Kodningsarbejdet er foretaget sammen med Nicolai H. Sørensen

- (1) **Grad:** *ganske, næsten, lige, nok, bare, netop, endnu*
- (2) **Måde og andre aktionelle omstændigheder:** *tilsammen, enkeltvis, sammen, afslutningsvis, forsøgsvis, lovligt, forsætligt, dårligt, nøje*
- (3) **Tid:** *netop, omsider, lige, snarest, for nylig, for længst, først, forinden, før, altid, længe, endnu, stadig, sommetider, indimellem, på ny, igen, endnu, nok*
- (4) **Sted:** *udenlands, ombord, tilbage, derinde, indimellem, derind, frem, sammen, østover, herfra, milevidt*
- (5) **Valensbundet aktant:** *hvorom, herom*
- (6) **Logisk relation:** *først, også, nok, kun, derimod, altså*
- (7) **Negation:** *dårligt, ingenlunde*
- (8) **Talerens attitude:** *nok, bare, måske, naturligvis, lovlig, altså*

Ca. 100 tilfældigt udtrukne konkordanslinjer⁴ for hvert adverbium blev i korpusundersøgelsen opmærket mht. syntaktisk opførsel, dvs. mht. hvilket led i sætningen adverbiet knyttede sig til, samt i hvilken position det gjorde det. Det blev noteret, hvilken type syntagme adverbiet modificerede, og om det eventuelt gjorde det i efterstillet position. Når adverbiet knyttede sig til selve verbet, verbalet eller hele sætningen, opererede jeg med en opmærkning af følgende positionsmuligheder (Hansen og Heltoft (endnu ikke udkommet)):

- **Fundamentfeltet:** '*Nu taler vi ikke mere om det.*'
- **Neksusfeltet** opdelt i to pladser, én på hver sin side af nægtelsen: temapladsen før nægtelsen og fokuspladsen efter nægtelsen. (Hansen & Heltoft opererer også med en tredje plads til sætningsadverbier før temapladsen, men jeg har i den syntaktiske undersøgelse udelukkende undersøgt, om adverbierne kunne stå før nægtelsen): Temapo-

⁴ 'Berlingske Aviskorpus', ca. 30 mill. ord, Berlingske Tidende og Weekendavisen (årgang 1999. København)

sition: 'Han har tit ikke ryddet op'; 'Han har jo ikke ryddet op'; Fokusposition: 'Han har ikke tit ryddet op.'

- **Mådesadverbialpladsen:** 'Han har ryddet værelset omhyggeligt op.'
- En plads til det som Hansen & Heltoft kalder **adverbialprædikativ** og hvorunder jeg også har kategoriseret placeringen af **partiklerne** i partikelverbums-konstruktioner. Adverbiet står på en plads mellem et mådesadverbial og et præpositionsobjekt eller bundet adverbial: 'Han vil give bolden hurtigt tilbage til drengen', 'De vil flytte hurtigt sammen til Danmark', 'Han rakte ud efter smørret.'
- **Fællespladsen for bundne adverbialer og præpositionsobjekter:** 'Han har boet derovre i lang tid'; 'Han havde snakket længe derom i telefonen.'
- **Slutfeltet** efter eventuelle bundne adverbialer: 'Han havde snakket derom forleden.'

Undersøgelsen af adverbierne reelle syntaktiske opførsel i skreven tekst viste, at hvad angår adverbiers tilknytningsmuligheder, var følgende typer led almindelige: adjektivsyntagmer, adverbier, præpositionssyntagmer, substantivsyntagmer⁵, infinitivsætninger og bisætninger. Med hensyn til postmodifikation af led var der tilfælde med både substantiv-, adjektiv-, adverbiums- og præpositionssyntagmer. Adverbierne havde forholdsvis tit et foranstillet adled, men ikke særlig tit et efterstillet styret led. Næsten alle adverbier på verbal- eller sætningsniveau kunne stå i neksusfeltet, enten før eller efter nægtelsen eller begge steder. Mange kunne desuden stå i fundament- eller slutfeltsposition eller begge dele. Der var forholdsvis mange adverbier, der stod på adverbialprædikativpladsen eller udgjorde et bundet adverbial, mens det var mere sjældent (kun i ét tilfælde), at et adverbium erstattede et præpositionsobjekt (også kaldet middelbart objekt).

Den samlede konklusionen på gennemgangen af tidligere syntaktiske leksika for adverbier, de skandinaviske grammatikker samt den brede korpusundersøgelse blev, at nedenstående syntaktiske egenskaber bør beskrives i et syntaktisk leksikon for danske adverbier:

- (1) hvilken eller hvilke syntagmetyper – kerner - adverbiet er i stand til at knytte sig til** (fx kan *ganske* knytte sig til et adjektiv (*ganske stor*), og *jo* kan knytte sig til hele sætningen ('Han er *jo* træt')).

⁵ Herunder også substantivsyntagmer i form af pronomener (fx **netop** *ham*) eller indledt af en kvantor, hvor det reelt er syntaktisk tvetydigt, hvorvidt adverbiet knytter sig til kvantoren eller substantivet (**kun** *tre børn* var tilstede)),

- (2) **i hvilken eller hvilke positioner adverbiet gør det** (fx foranstillet sit kerne (som fx er et adjektiv: 'ganske stor'), efterstillet sin kerne (som fx er en PP: '*I Asien derimod*') eller i neksusfeltet før en evt. nægtelse (('Han har jo ikke været opmærksom').
- (3) **hvorvidt adverbiet selv kan have et andet adverbium som adled** (som adverbiet *tit* kan: 'ganske tit').
- (4) **hvorvidt adverbiet kræver positiv eller negativ sætningskontekst** - *nogensinde* kræver fx negativ kontekst ('*aldrig nogensinde*').
- (5) **hvorvidt adverbiet kan optræde i en prædikativkonstruktion**, som *hjemme* fx kan ('Han er hjemme').
- (6) **hvorvidt adverbiet knytter et andet sætningsled til sig**, fx et præpositionssyntagma eller en bisætning ('*Heldigvis for ham*'; '*Desuagtet at det ødelægger barnets fremtid*').
- (7) **hvorvidt det kan optræde i kløvning**, som fx *derfor* kan ('det er derfor hun gør det').
- (8) **hvorvidt det, hvis det knytter sig til hele sætningen, kan optræde i spørgsmål** ('Er der ikke dermed sket et skred?'; * '*Kommer han jo?*').
- (9) **Hvorvidt adverbiet, hvis det knytter sig til verbalet, kan knytte sig til et infinitivsyntagma i foranstillet position** (som *kun* i '*Kun at læse bøger er kedeligt*').

Derudover var der en række egenskaber, som jeg vurderede til enten at have en direkte sammenhæng med en eller flere af de ni nævnte egenskaber, eller til ikke at være udbredt nok i skriftsprog eller for svære at undersøge i korpus. De blev derfor sorteret fra⁶.

4. Leksikonmodellen

Den leksikonmodel, der er opstillet for adverbierne, er integreret i et eksisterende sprogteknologisk leksikon, STO⁷. I STO beskrives en lang række syntaktiske konstruktionsmuligheder for danske verber, substantiver og adjektiver (for i alt ca. 45.000 ord), såfremt

⁶ De frasorterede egenskab 1) udrykning foran den infinitivsætning som adverbiet logisk tilhører ('Han har tænkt på **igen** at læse bogen'), 2) modifikation af sideordnet proform ('Han gik hjem og det **straks**'), 3) mulig apposition (*tirsdag* er apposition til *i dag* i sætningen '*I dag tirsdag mødte jeg kl. 8*'), 4) at udgøre en selvstændig ytring (Spørgsmål: '*Kommer du i morgen?*'. Svar: '**Måske**') samt 5) at forekomme ved andetleddet i sideordning (eks. fra svensk: '*En ring och troligen också ett halsband blev stulna*').

⁷ www.est.dk/STO, samt "En introduktion til STO, SprogTeknologisk Ordbase", MUDS10.

konstruktionstypen er forholdsvis velrepræsenteret i Berlingske Aviskorpus. I min opbygning af en model for adverbiernes beskrivelse har jeg ønsket at ramme nogenlunde samme beskrivelsesniveau. De ni udvalgte syntaktiske egenskaber er alle egenskaber, der forholdsvis hyppigt kommer til udtryk i dansk skriftsprog, og som let kan undersøges i et tekstkorpus (jeg har ikke ønsket at beskrive adverbiernes opførsel i talt sprog – her er der sandsynligvis langt friere syntaks mht. adverbiernes positioner). Alle de ni egenskaber beskrives i den leksikalske indgang for hvert adverbium ud fra korpusundersøgelser. Her vil jeg dog kun komme nærmere ind på, hvilke syntagmetyper det er muligt at knytte et adverbium til i leksikonnet, samt hvilke kriterier der anvendes til at afgøre det. Dette er nemlig ikke altid lige nemt. Især skellet mellem, hvornår et adverbium knytter sig til selve verbet, til hele verbalet eller til hele sætningen er et meget omdiskuteret problem i lingvistikken. Ligeledes kan det ofte diskuteres, om et givet adverbium er adled eller apposition til et andet led (fx et andet adverbium), om det styrer leddet som en slags valensled eller blot modificerer det (fx når det drejer sig om præpositionssyntagmer). Det, der især er nyt i modellen for kodning af adverbier i STO-leksikonnet i forhold til alle andre beskrivelser af adverbier, er de præcise, syntaktisk definerede skel, der er opstillet mellem de adverbier, der knytter sig til verbet, til verbalet eller til hele sætningen – sætningsadverbierne er fx ganske enkelt de adverbier, der ikke kan optræde i en infinitivsætning. Herunder er de forskellige kriterier anført i et skema:

Syntagme som adverbiet er knyttet til samt kriterier og karakteristika
Adjektiv alene (ADJ) (som <i>ganske</i> i '<i>katten var ganske stor</i>') Der kan ikke stå andre ord mellem adverbiet og adjektivet. Adverbier '<i>ganske</i>' og '<i>helt</i>' modificerer således et adjektiv alene, idet syntagmerne: * '<i>Ganske meget stor</i>' og * '<i>Helt næsten lille</i>' er ukorrekte. Adverbiet og det modificerede adjektiv kan (i prædikative konstruktioner) topikaliseres samlet: '<i>Han var ganske træt</i>' : '<i>Ganske træt var han</i>' Adverbiet kan evt. modificere adjektivet i efterstillet position, som fx <i>endnu</i> og <i>nok</i> gør det i '<i>værre endnu</i>', '<i>træt nok</i>'
Adjektiv-syntagme (ADJP) (som <i>sikkert</i> i '<i>den sikkert ganske trætte mand</i>') Der kan godt stå andre adverbier mellem adverbiet og adjektivet, modsat ovenfor. Adverbium og adjektivsyntagmet kan ikke topikaliseres samlet, hvilket følgende sætninger er eksempler på: * '<i>Indimellem træt var han</i>', * '<i>Måske velegnet var den</i>'
Adverbium (ADV) (som <i>meget</i> i '<i>han gik meget ofte i byen</i>') Det modificerende adverbium og det adverbium, der udgør kernen, kan samlet topikaliseres:

'Han var **meget ofte** på arbejde' - '**Meget ofte** var han på arbejde'. Adverbiet kan evt. modificere det andet adverbium i efterstillet position, som **nok** i 'Han var tit **nok** i København'

Præpositionssyntagme (PP) (som **lige** i '**Lige** ved indgangsdøren stod en kommode')

Adverbium og præpositionssyntagme kan som regel topikaliseres samlet (jf. *atter* i '*Atter i år viser Galleri Specta i København værker fra afgangseleverne*'). Adverbiet kan ikke stå alene: (*'Han får bugseret alt sit habengut op bag'). Adverbiet kan udelades, uden at sætningen bliver ukorrekt, som *bag* og *lige*: '*I korte afsnit og illustrative billedgrafikker fortælles (bag) i bogen om fødekæder*'; '*(Lige) ved indgangsdøren stod en kommode*'. Adverbium og PP kan ikke adskilles, hvis sætningen skal bevare sin betydning. OBS: det kan ofte diskuteres om adverbiet ikke snarere styrer PP'en som en slags valensled.

Adverbiet kan også modificere PP'en i efterstillet position: '*I Asien **derimod** var problemet løst*'

Substantivsyntagme (NP): ('**Kun** oplysning og information hjælper'; '**Næsten** al regnen faldt i august').

Adverbium og NP kan samlet topikaliseres, som i eksemplet '*Vi står over for **endnu en** krise*' - '**Endnu en** krise står vi over for'. Substantivsyntagmet kan evt. indeholde en kvantor ('*al regnen*'). Adverbiet kan også modificere NP'en i efterstillet position: '*Regnen **derude** har været hele dagen*'

Verbum (V): Adverbiet knytter sig til selve det leksikalske verbum når det syntaktisk set fungerer som en af følgende fire argumenttyper til verbet:

Prædikativadverbial: som prædikativadverbial står adverbiet på en plads mellem et mådesadverbial og et præpositionsobjekt eller bundet adverbial: '*Han vil give bolden hurtigt **tilbage** til drengen*', '*De vil flytte hurtigt **sammen** til Danmark*'

Mådesadverbial: som mådesadverbial er adverbiet i stand til at stå mellem den infinitte del af verbet (med evt. tilknyttet objekt) og et prædikativ eller prædikativadverbial (en partikel): '*Han har været **længe** syg*', '*Han har kigget **nøje** efter*' '*Han har læst brugsanvisningen **omhyggeligt** igennem*'

Adverbiet kan modificere et adjektiv afledt af et participium: '***mundtligt** fremlagt*', '***dårligt** tilberedt*', '***længe** ventet*', '***nøje** planlagt*'

Bundet adverbial: som bundet adverbial står adverbiet som obligatorisk led med steds-, retnings- eller tidsbetydning, på en plads efter et evt. mådesadverbial eller prædikativadverbial: '*Det varede **længe***', '*Han sad **derinde***', '*Han gik (beslutsomt) **derind***'

Præpositionsobjekt: i denne syntaktiske rolle erstatter adverbiet - som anafor - et valensstilknyttet obligatorisk led, der er knyttet til verbet ved en præposition. Fx erstatter *derom* i '*De snakkede længe **derom***' leddet '*om det*' ('snakke om noget')

Verbal (VP):

Adverbiet knytter sig ikke kun til selve V men til hele verbalet, hvis det ikke udgør nogen af de ovennævnte syntaktiske funktioner, og hvis det samtidig kan optræde i et infinitivsyntag-

me (inklusive verbets obligatoriske led, fx objekt, partikel, bundet adverbial). Adverbiet kan eventuelt knytte sig til verbalet i foranstillet position, dvs. før infinitivmarkøren *at*. *Bare* knytter sig fx til VP foranstillet: '**Bare** *at spise bøffer er dyrt*'. *Indimellem* knytter sig derimod til VP efterstillet: '*At rejse på ferie indimellem er sundt*'. *Igen* knytter sig til VP både foran- og efterstillet: '*At flytte herfra igen ville være synd*'; '**Igen** *at flytte herfra ville være synd*'

Sætning (S):

Adverbier, der knytter sig til hele sætningen og ikke kun til verbalet, kendetegnes ved, at de ikke kan optræde i et infinitivsyntagme, hverken foran- eller efterstillet. Dette gælder fx *hidtil* (* '*At bo her hidtil var behageligt*'), *fornylig* (* '*At læse bogen fornylig var godt*'), *måske* (* '*At rejse derhen måske er sjovt*'). Adverbier, der knytter sig til hele sætningen, udsiger typisk noget om den talendes holdning til udsagnet ('sætningsadverbier' i dansk grammatisk tradition, som fx *desværre*, *jo*, *naturligvis*), eller de angiver et tidspunkt og samtidig en holdning fra den talendes side til dette tidspunkt (*omsider*, *snarest*, *for længst*) - eller et tidspunkt der kræver en relation til verbets tempus (hvilket bevirker, at de ikke kan stå i infinitivsætninger, der jo mangler tempusinformation): *fornylig*, *hidtil*

Ekspletivt *det* (ExC): Nogle adverbier kan optræde med ekspletivt *det* i sætningskløvnings, efterfulgt af en hovedsætning, Fx '*det er herinde han sover*'; '*Det er nu det gælder*'. '*Det er tit han kommer for sent*'

I afhandlingen er opstillet et leksikon på 217 lemmaer (alle med kun én betydning i den elektroniske ordbog Politikens Nudansk med etymologi), der er beskrevet i henhold til ovennævnte kriterier. Kodningen af de 217 adverbier resulterede i i alt 417 syntaksindgange, idet der altid er én ny indgang pr. type af syntagme, som et adverbium kan knytte sig til. Fx har adverbiet *forneden* to syntaktiske indgange⁸ i leksikonnet, én for tilknytning til et verbal og en for tilknytning til et NP:

forneden_1	mFNS VP	<i>Dørens forkant synker, så den går på forneden og gaber foroven</i>
forneden_2	mpost NP	<i>Træk skindet forneden hen over åbningen og luk med kødnåle</i>

5. Gruppering af adverbierne i leksikonnet, samt adverbiers individuelle opførsel

Når de 417 leksikalske indgange sorteres i grupper ud fra deres syntaktiske formåen, viser der sig flere interessante ting, fx at der i mange af grupperne er semantiske ligheder mellem adverbierne. Særligt en gruppering ud fra, om adverbiet kan knytte sig til kun én, præcis to eller flere end to typer af syntagmer, er interessant. Næsten halvdelen af de 217 adverbier, nemlig 101, kan kun knytte sig til én syntagmetype (heraf er de største grupper i øvrigt S- eller V-tilknyttede adverbier), 72/217 eller ca. 1/3 kun til to, og resten – 44/217 eller ca. 1/5 - til tre eller flere. Semantisk set viser den sidste gruppe sig at bestå af næsten udelukkende såkaldt fokuserende adverbier (*udelukkende*, *alene*, *eksempelvis*, *fortrinsvis* etc.). Gruppen af adverbier-

⁸ **mFNS** står for: adverbiet kan selv modificeres (*helt forneden*) og det kan stå i fundamentfeltet, neksusfeltet og slutfeltet; **mpost** står for: adverbiet kan selv modificeres og det står efter NP'et.

er, der kan knytte sig til to typer syntagmer, har også mange semantiske ligheder, når de knytter sig til de samme to typer. Fx har adverbier, der knytter sig til enten VP eller V og samtidig en NP, steds-betydning. I øvrigt skal det bemærkes, at viden om, at næsten halvdelen af adverbierne kun knytter sig til én syntagmetype og faktisk kun 20 % til mere end to, er meget brugbar inden for datamatisk lingvistik – det indikerer nemlig, at man kan reducere antallet af analyse-muligheder for sætninger, der indeholder adverbier, betragteligt, forudsat at man i leksikonnet har angivet, hvilket syntagme ordet kan knytte sig til. Med hensyn til fx positionsmuligheder er der også visse typiske grupperinger, men det skal samtidig understreges, at mange adverbier opfører sig meget individuelt ved at kunne stå på særligt mange eller særligt få pladser i sætningen. Fx kan adverbiet *sent* både stå i fundamentfeltet ('*Sent var det blevet, da [de] landede i Københavns Lufthavn*'), i neksusfeltet ('*Regeringen har for sent indset, hvor det bærer hen*'), på mådesadverbialpladsen ('*Minervas ugle flyver som bekendt sent ud, som Hegel siger det*') og i slutfeltet ('*Hvis en eventuel konflikt bryder ud sent .. kan lærerne ikke holde ferie*'), hvilket er usædvanligt. De fleste adverbier, der kan stå på mådesadverbialpladsen, kan nemlig ikke også stå i slutfeltet. Og adverbiet *værre* kan stå på mådesadverbialpladsen og i fundamentfeltet, men ikke i neksusfeltet, hvilket også er usædvanligt (kun *galt* opfører sig på samme måde af de 217 adverbier): '*Værre ser det imidlertid ud for midtbanespilleren Allan Nielsen*'; '*Det har set værre ud før*'; * '*Det har værre set ud før*.' Sådanne særtræk understreger nødvendigheden af at have et detaljeret syntaktisk leksikon for adverbier, hvis man ønsker at kunne håndtere dem automatisk i sprogteknologiske applikationer.

Litteratur

- Conlon, Sumali Pin-Ngern & Martha Evens (1994) *An Adverbial Lexicon for Natural Language Processing Systems*. In International Journal of Lexicography Vol. 7 No. 3, England: Oxford University Press: 197-221.
- Dalrymple, Mary (2001) *Lexical Functional Grammar in Syntax and Semantics*, Volume 34. New York: Academic Press.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo (1997) *Norsk Referansegrammatik*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (endnu ikke udkommet): *Grammatik over det Danske Sprog*. Kapitel 18: Hierarki og ledstilling.
- Internettet (2004) www.ub.es/gilcub/SIMPLE/reports/parole/parole_IT.rtf: Italian, Spanish, Swedish, Danish Lexicon Documentation.
- Macleod, Catherine, Adam Meyers & Ralph Grishman (1998) *The Syntactic Classification of Adverbs as an Update to COMLEX Syntax: An Addition to an On-line Ressource for Research in Syntax*. Ungarn: Proceedings of the ALLC/ACH'98.
- Ooi, Vincent B.Y. (1998) *Computer Corpus Lexicography*. Skotland: Edinburgh University Press.

- Pollard, Carl & Ivan A. Sag (1994) *Head-Driven Phrase Structure Grammar*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Teleman, U., Hellberg, S. and Andersson, E. (1999) *Svenska Akademiens Grammatik*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Togeby, Ole (2003) *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*. København: Gads Forlag.